رویش روان شناسی، سال۱۳، شماره ۱، شماره پیاپی۹۴، فروردین ۱۴۰۳
*Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),13(1), 2024*

# نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی در دانشجویان

# The mediating role of resilience in the relationship between self-concept and negative affect in students

**دکتر عبدالناصر جوان مجرد**
استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

**Dr. Abdolnaser Javan Mojarad**
Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.
*javanmojarad24@gmail.com*

## چکیده

مطالعه حاضر با هدف تعیین نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی در دانشجویان انجام شد. روش پژوهش توصیفی-همبستگی از نوع مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش تمامی دانشجویان دانشگاه گیلان در سال ۱۴۰۲ بودند که از بین آن‌ها به روش نمونه گیری دردسترس ۲۴۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون (CD-RISC؛ کانر و دیویدسون، ۲۰۲۳)، پرسشنامه خودپنداره (SCQ؛ ساراسوت، ۱۹۸۴) و فهرست عواطف مثبت و منفی (PANAS، تامپسون، ۲۰۰۷) انجام شد. نتایج حاصل از مدل‌یابی معادلات ساختاری نشان داد که مدل پیشنهادی از برازش مطلوب برخوردار بوده است. نتایج نشان داد که خودپنداره به‌طور منفی و معنادار بر عواطف منفی اثر مستقیم دارد؛ نتیجه دیگر نشان داد خودپنداره به‌طور مثبت و معنادار بر تاب‌آوری اثر مستقیم دارد؛ همچنین اثر مستقیم تاب‌آوری بر عواطف منفی معنادار بود (P<۰/۰۵). نتایج آزمون بوت استرپ نشان داد که تاب‌آوری بین خودپنداره و عواطف منفی نقش میانجی دارد (P<۰/۰۵). نتایج این مطالعه حاکی از آن بود که تاب‌آوری رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی را میانجی‌گیری می‌کند، به‌عبارت دیگر خودپنداره رشد یافته می‌تواند به سبب ارتقاء تاب‌آوری، میزان عواطف منفی را در دانشجویان کاهش دهد.

***واژه‌های کلیدی:*** *تاب‌آوری، خودپنداره، عواطف منفی.*

## Abstract

The present study was conducted to determine the mediating role of resilience in the relationship between self-concept and negative emotions in students. The descriptive-correlation research method was structural equation modeling. The research's statistical population was all the University of Guilan students in 2023, from which 240 people were selected as a sample using the available sampling method. Data collection using Connor and Davidson Resilience Scale (CD-RISC; Connor and Davidson, 2023), Self-Concept Questionnaire (SCQ; Saraswat, 1984), and Positive and Negative Affect Schedule (PANAS, Thompson, 2007) Done. The results of structural equation modeling showed that the proposed model had a good fit. The results showed that self-concept has a negative and significant direct effect on negative emotions; Another result showed that self-concept has a positive and significant direct effect on resilience; Also, the direct effect of resilience on negative emotions was significant (P<0.05). The results of the bootstrap test showed that resilience has a mediating role between self-concept and negative emotions (P<0.05). The results of this study indicate that resilience mediates the relationship between self-concept and negative emotions, in other words, a developed self-concept can reduce the amount of negative emotions in students due to the promotion of resilience.

***Keywords:*** *resilience, self-concept, negative emotions.*

**نوع مقاله : پژوهشی** | **دریافت : بهمن ۱۴۰۲** | **پذیرش: اسفند ۱۴۰۲** | **ویرایش نهایی: اسفند ۱۴۰۲**

## مقدمه

مطالعات مختلف دلالت بر این دارند که همه‌گیری کووید-۱۹ به سبب فشار روانی گسترده‌ای که به گروه‌های مختلف اجتماعی تحمیل کرده است، نقش موثری بر افزایش تجربه عواطف منفی به ویژه در دانشجویان داشته است (تزافیلکو[1] و همکاران، ۲۰۲۱). علاوه بر این، دوران دانشجویی زمان تجربه تنش‌های روانی مختلف است که می‌تواند زمینه‌ساز تجارب عاطفی منفی باشد؛ در واقع، دانشجویان نسبت به افراد بسیاری از جمعیت‌های دیگر، میزان افسردگی، اضطراب و استرس بالاتری دارند؛ چنین تجربیات عاطفی منفی می‌تواند به‌طور

1 Tzafilkou

[ Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13 ]

بالقوه بر کیفیت روابط بین فردی و حتی تصمیم به ترک تحصیل تاثیر بگذارد (تیندال[۱] و همکاران، ۲۰۲۱). عاطفه منفی، به تجربه ذهنی گروهی از حالات عاطفی منفی مانند اضطراب، افسردگی، استرس، غم، نگرانی، گناه، شرم، خشم و حسادت اشاره دارد (کاهوسی[۲]، ۲۰۲۳).

مطالعات نشان می‌دهند که عوامل روانشناختی متنوعی بر عواطف منفی تاثیرگذار هستند. نظریه خودمختاری[۳] اعتقاد بر این دارد که باورهای افراد در مورد خود می‌تواند تعیین کننده‌های قدرتمندی برای افکار، احساسات و اعمال آن‌ها باشد (مارتلا[۴] و همکاران، ۲۰۲۳). بر اساس تحقیقات، دیدگاه‌های منفی نسبت به خود (سطح پایین شفافیت خودپنداره) در قلب بسیاری از اختلالات قرار دارند (کرون[۵] و همکاران، ۲۰۲۲). وضوح خودپنداره، که یک عامل حیاتی برای سلامت روانی است، به وضعیتی اشاره دارد که باورهای خود به وضوح و با اطمینان تعریف می‌شوند (کرول[۶] و همکاران، ۲۰۲۰). خودپنداره را می‌توان مجموعه‌ای از باورها تعریف کرد که فرد در یک لحظه در مورد خود دارد و تاثیر قابل‌توجه‌ای بر عواطف مثبت یا منفی دارد (دنچه-زامورانو[۷] و همکاران، ۲۰۲۳). در همین راستا نتایج مطالعات پیشین دلالت بر این دارند که خودپنداره نقش موثری بر تجربه عواطف منفی و مثبت دارد (شوارز[۸] و همکاران، ۲۰۱۵؛ ژانگ[۹] و همکاران، ۲۰۲۲).

مطالعات نشان می‌دهند که خودپنداره شفاف نقش موثری بر افزایش تاب‌آوری دارد (وارشنی و وارشنی[۱۰]، ۲۰۲۳؛ یانگ[۱۱] و همکاران، ۲۰۲۱)؛ همچنین تاب‌آوری نیز نقش موثری بر کاهش تجربه عواطف منفی ایفا می‌کند (شی[۱۲] و همکاران، ۲۰۲۳؛ فردریکسون[۱۳] و همکاران، ۲۰۰۳). مطالعات دلالت بر این دارند، آن دسته از افرادی که دارای یک خودپنداره مثبت (عزت نفس+ شایستگی خود) هستند، تاب‌آوری بیشتری را منعکس می‌کنند (هکتانیر[۱۴] و همکاران، ۲۰۲۱). تاب‌آوری ظرفیت انعطاف‌پذیر و سازگار ماندن در هنگام مواجهه با چالش‌های زندگی است. این شامل آسیب‌های روانی و قدرت پایداری است که می‌تواند از مبارزه با سختی‌ها حاصل شود. برخی از مطالعات دلالت بر این دارند که افراد تاب‌آور، شادکامی بالاتری نسبت به دیگران و از خودپنداره بالایی برخوردارند (گارسیا-مانتیز[۱۵] و همکاران، ۲۰۲۲).

همچنین افراد با سطوح بالاتر تاب‌آوری، سطح پایینی از مشکلات عاطفی و رفتاری از جمله افسردگی، اضطراب و استرس را تجربه می‌کنند (ریهم[۱۶] و همکاران، ۲۰۲۱). تاب‌آوری یک عامل محافظتی در برابر ایجاد علائم روانپزشکی است که به‌عنوان یک واسطه در رابطه بین عوامل خطر و آسیب‌شناسی روانی عمل می‌کند. عوامل محافظتی نقش مهمی در خطر ابتلا به اختلالات روانی در فرد ایفا می‌کنند و تاب‌آوری یکی از عوامل کلیدی محافظتی در سلامت روان است. علاوه بر این، تاب‌آوری در برابر پیامدهای روان‌شناختی منفی محافظت می‌کند و مشخص شده است که یک عامل حفاظتی ضروری برای پاسخ‌های انطباقی در طول موقعیت‌های استرس‌زا است (لارا-کابرارا[۱۷] و همکاران، ۲۰۲۱).

بررسی نقش میانجی تاب آوری در رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی از چندین جهت حائز اهمیت است. با بررسی نقش میانجی تاب‌آوری، می‌توانیم بینشی در مورد اینکه چگونه خودپنداره بر عواطف منفی تأثیر می‌گذارد، به دست‌آوریم. تاب‌آوری به‌عنوان یک مکانیسم بالقوه عمل می‌کند که از طریق آن خودپنداره می‌تواند تأثیر عواطف منفی را مهار یا کاهش دهد. همچنین بررسی نقش میانجی تاب‌آوری به ما امکان می‌دهد تا عوامل محافظتی را که به بهزیستی روانشناختی دانشجویان کمک می‌کنند را شناسایی کنیم. اگر تاب‌آوری به عنوان یک میانجی عمل کند، نشان می‌دهد که افراد با خودپنداره مثبت به احتمال زیاد سطوح بالاتری از تاب‌آوری را نشان می‌دهند، که به نوبه خود به آن‌ها کمک می‌کند تا به طور موثر عواطف منفی را مدیریت کنند. این دانش می‌تواند مداخلات و استراتژی‌هایی را برای ارتقای تاب‌آوری و افزایش بهزیستی عاطفی ارائه دهد (رامبد و همکاران، ۲۰۲۳). همچنین درک نقش میانجی تاب‌آوری می‌تواند از تدوین مداخلات و سیستم‌های حمایتی که خودپنداره و تاب‌آوری را به‌طور همزمان هدف قرار می‌دهند، آگاه سازد. با پرداختن به هر دو جنبه،

1 Tindall
2 Kahveci
3 Self-determination theory
4 Martela
5 Crone
6 Krol
7 Denche-Zamorano
8 Showers
9 Zhang
10 Varshney & Varshney
11 Yang
12 Shi
13 Fredrickson
14 Haktanir
15 García-Martínez
16 Riehm
17 Lara-Cabrera

[ Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13 ]

مداخلات می‌تواند به افراد کمک کند تا یک خودپنداره مثبت ایجاد کنند، تاب‌آوری خود را تقویت کنند و در نهایت تأثیر عواطف منفی را کاهش دهند. این دانش می‌تواند به‌ویژه در محیط‌های درمانی، برنامه‌های آموزشی یا سایر زمینه‌هایی که ارتقای بهزیستی عاطفی در اولویت است، ارزشمند باشد. اگرچه مطالعات قبلی شواهدی را نشان می‌دهد که خودپنداره به‌طور قابل توجهی با عواطف منفی مرتبط است، اما مکانیسم‌های زیربنایی رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی به‌طور کامل مورد بحث قرار نگرفته است. بر این اساس پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی در دانشجویان انجام شد.

## روش

روش پژوهش حاضر توصیفی_همبستگی از نوع مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه گیلان در سال ۱۴۰۲ بودکه از بین آن‌ها به روش نمونه گیری دردسترس ۲۴۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. حجم نمونه در این مطالعه بر اساس فرمول پیشنهادی کلاین[1] (۲۰۱۱) برای پژوهش‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری محاسبه شد. دامنه سنی ۱۸ الی ۳۴ سال (اوایل بزرگسالی[2])، عدم سابقه مشروطی در طول دوران تحصیلی، عدم سابقه تجربه تروما در طول شش ماه گذشته (تجربه سوگ و خشونت)، بستری شدن در بیمارستان در طول شش ماه گذشته و عدم مصرف داروهای روانپزشکی در طول شش ماه گذشته به‌عنوان معیارهای ورود در نظر گرفته شد. همچنین عدم پاسخ به حداکثر ۱۰ درصد سوالات کل پرسشنامه‌ها به‌عنوان معیار خروج درنظر گرفته شد. نمونه‌گیری به صورت آنلاین با استفاده از فرم نظرسنجی پرس‌لاین انجام شد؛ سوالات مربوط به معیارهای ورود، فرم رضایت آگاهانه و سوالات پرسشنامه به همراه راهنمای پاسخ به سوالات در سامانه پرس‌لاین طراحی و لینک آن از طریق گروه‌های مجازی دانشجویی (واتس‌آپ و تلگرام) در اختیار دانشجویان دانشکده‌های ادبیات و علوم انسانی، فنی و علوم کشاورزی قرار داده شد؛ نمونه‌گیری تا دستیابی به نمونه مورد نظر ادامه داده شد. همه دانشجویان قبل از پاسخ به سوالات فرم رضایت آگاهانه را تایید کردند؛ در فرم رضایت آگاهانه اهداف پژوهش شرح داده شده بود و همه دانشجویان به‌صورت اختیاری در این مطالعه مشارکت داشتند. به‌منظور حفظ رازداری از دانشجویان اطلاعات هویتی دریافت نشد و تکمیل پرسشنامه‌ها هیچ ضرر جسمی و روانی برای آن‌ها به همراه نداشت. تحلیل داده‌ها در نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۲ و Amos نسخه ۲۴ با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری و روش بوت‌استرپ انجام شد.

### ابزار سنجش

**مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون (CD-RISC)**[3]: این مقیاس توسط کانر و دیویدسون[4] (۲۰۰۳) طراحی شد و شامل ۲۵ آیتم است و در مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از ۰ تا ۴ به صورت اصلا درست نیست (۰)، به ندرت درست است (۱)، گاهی اوقات درست است (۲)، اغلب درست است (۳) و تقریباً در همه اوقات درست است (۴) ارزیابی می‌شود؛ بنابراین دامنه نمرات بین ۰ تا ۱۰۰ قرار می‌گیرد و نمرات بالاتر نشان‌دهنده تاب‌آوری بالاتر است. یو[5] و همکاران (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای روایی همگرای این مقیاس را با مقیاس چند بعدی حمایت اجتماعی ادراک شده (r=۰/۴۴) و پایایی آن با همسانی درونی آن به روش محاسبه ضریب آلفای کرونباخ α=۰/۸۹ گزارش شد. در ایران توسط بخشایش اقبالی و همکاران (۲۰۲۲) این مقیاس ترجمه و اعتباریابی شد، روایی به روش تحلیل عاملی تایید بررسی و ۲۵ آیتم در ۵ زیر مقیاس تایید شدند و همه سوالات بار عاملی بیش از ۰/۳۰ داشتند، همچنین پایایی به روش همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۴ محاسبه شد. همچنین ضریب روایی این ابزار در مطالعه (کیهانی و همکاران، ۱۳۹۳) به روش ملاکی با پرسشنامه خودکارآمدی ۰/۲۹ محاسبه شد که نشان دهنده روایی همگرا است. در پژوهش حاضر نیز همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۸ محاسبه شد.

**پرسشنامه خودپنداره (SCQ)**[6]: این ابزار توسط ساراسوت[7] (۱۹۸۴) به منظور سنجش خودپنداره طراحی شده است. این ابزار شامل ۴۸ سوال است که صورت شش گزینه‌ای پاسخ داده می‌شود. شرکت‌کنندگان پاسخ‌های خود را به عبارات در مقیاسی از ۱ تا ۵

1 . Kline
2 Early Adulthood
3 Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC)
4 Connor & Davidson
5 Yu
6 Self-Concept Questionnaire (SCQ)
7 Saraswat

[ Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13 ]

ارزیابی می‌کنند که گزینه ۱ «خیلی شبیه من نیست» و گزینه ۵ «در مورد من بسیار صادق است»؛ نمره بالاتر نشان‌دهنده ادراک بالای خودپنداره است، دامنه نمرات در این پرسشنامه بین ۴۸ الی ۲۴۰ است. روایی این آزمون به روش تحلیل عاملی اکتشافی بررسی و شش عامل جسمانی، اجتماعی، خلق و خو، تحصیلی، اخلاقی و هوشی شناسایی شدند که ۶۵ درصد واریانس را تبیین کردند؛ همچنین همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۷ گزارش شده است (باراتی و سرودوی، ۲۰۱۶). در ایران صدقی و همکاران (۱۴۰۱) روایی این پرسشنامه را به روش محتوایی بر اساس نظر پنج متخصص روانشناسی به روش کیفی مطلوب گزارش کردند و ضریب روایی همگرای آن با پرسشنامه خودکارآمدی ۰/۴۳ بود؛ همچنین همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ را ۰/۷۷ محاسبه کردند. در پژوهش حاضر نیز همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۲ محاسبه شد.

**فهرست عواطف مثبت و منفی (PANAS)**[1]: این پرسشنامه شامل ۲۰ سوال است که ده سوال آن مربوط به عواطف مثبت و ده سوال آن مربوط به عواطف منفی است که توسط تامپسون[2] (۲۰۰۷) طراحی شده است. نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای از بسیار کم (نمره ۱) تا بسیار زیاد (نمره ۵) می‌باشد، دامنه نمرات در هر زیرمقیاس بین ۱۰ الی ۵۰ است و نمرات بیشتر نشان دهنده تجربه بیشتر عواطف مثبت و منفی است. روایی این پرسشنامه به روش تحلیل عاملی اکتشافی بررسی شد، این پرسشنامه با دو عامل شناسایی و تایید شد که همه سوالات بار عاملی بیش از ۰/۳۰ داشتند؛ پایایی به روش بازآزمایی در ۱۶۳ نفر با فاصله دو هفته ۰/۸۲ محاسبه شد (تامپسون، ۲۰۰۷). در پژوهش ایران روایی همگرای عواطف منفی با پرسشنامه اضطراب ۰/۵۲ محاسبه شد و همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ برای این دو زیر مقیاس ۰/۸۷ گزارش شده است (بخشی پور رودسری و دژکام، ۱۳۸۴). در پژوهش حاضر از زیرمقیاس عاطفه منفی استفاده شد و همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۱ محاسبه شد.

## یافته ها

۲۴۰ نفر در این پژوهش حاضر مشارکت داشتند، اما جهت نرمال‌سازی توزیع داده‌ها و شناسایی داده‌های پرت، تحلیل نهایی بر روی ۲۲۱ نفر انجام شد. دانشجویان در میانگین و انحراف معیار سنی ۳/۳۳±۲۱/۷۸ سال قرار داشتند. ۱۶۲ نفر (۷۳/۳۰ درصد) دختر و ۵۹ نفر (۲۶/۶۹ درصد) پسر بودند. ۱۷۴ نفر (۷۸/۷۳ درصد) مقطع کارشناسی و ۴۷ نفر (۲۱/۲۶ درصد) مقطع کارشناسی ارشد بودند. ۹۷ نفر (۴۳/۸۹ درصد) از دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۷۵ نفر (۳۳/۹۳ درصد) از دانشکده فنی مهندسی و ۴۹ نفر (۲۲/۱۷ درصد) از دانشکده علوم کشاورزی بودند. در جدول ۱ اطلاعات توصیفی متغیرها و روابط بین آن‌ها گزارش شده است.

**جدول۱: یافته‌های توصیفی و ضرایب همبستگی بین متغیرها**

| متغیر ها | ۱ | ۲ | ۳ |
|---|---|---|---|
| ۱- عواطف منفی | ۱ | | |
| ۲- خودپنداره | -۰/۵۸** | ۱ | |
| ۳- تاب‌آوری | -۰/۶۵** | ۰/۶۷** | ۱ |
| میانگین | ۲۰/۸۹ | ۱۵۷/۸۸ | ۵۸/۱۱ |
| انحراف معیار | ۶/۳۹ | ۱۳/۳۶ | ۱۹/۲۷ |
| کجی | ۰/۰۶ | -۰/۰۴ | -۰/۲۲ |
| کشیدکی | -۰/۸۸ | -۰/۲۸ | -۰/۲۰ |

در جدول ۱ میانگین و انحراف معیار سه متغیر اصلی پژوهش ارائه شده است. جهت بررسی طبیعی بودن توزیع داده‌ها از شاخص‌های کجی و کشیدگی استفاده شد، نتایج نشان داد همه شاخص‌ها در محدوده استاندارد قرار دارند، که نشان دهنده طبیعی بودن توزیع داده‌ها است. هر[3] و همکاران (۲۰۱۰) و براین[4] (۲۰۱۰) استدلال کردند که اگر کجی بین ۲- تا ۲+ و کشیدگی بین ۷- تا ۷+ باشد، توزیع داده‌ها

1 Positive and Negative Affect Schedule (PANAS)
2 Thompson
3 Hair
4 Bryne

[ Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13 ]

طبیعی در نظر گرفته می‌شوند. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون در جدول ۱ نشان می‌دهد که عواطف منفی با خودپنداره (r=-۰/۵۸) و تاب‌آوری (r=-۰/۶۵) همبستگی منفی و معنادار دارد؛ همچنین بین تاب‌آوری و خودپنداره (r=۰/۶۷) همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد (P<۰/۰۵). پیش از اجرای مدل معادلات ساختاری نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی در دانشجویان دو پیش‌فرض استقلال خطاها و عدم هم‌خطی چندگانه بررسی شد، نتایج نشان داد که این دو پیش‌فرض مطلوب می‌باشند و می‌توان از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده کرد. در شکل ۱ مدل معادلات ساختاری در حالت استاندارد ارائه شده است.

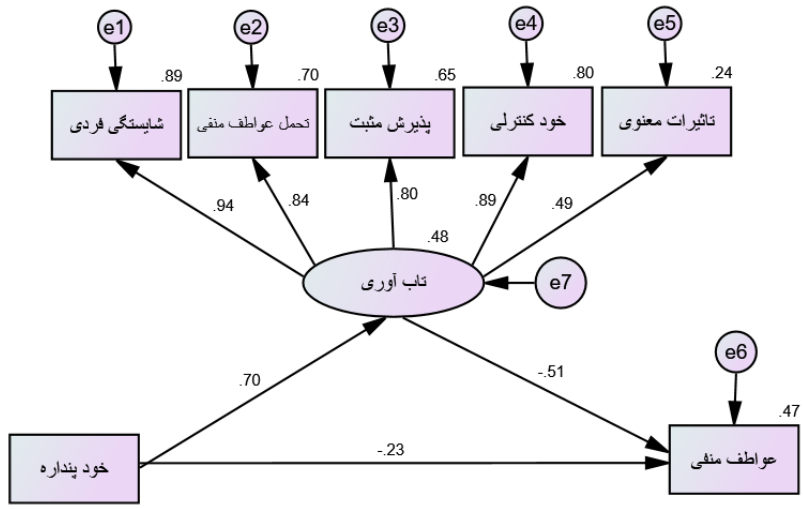


**شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش**

نتایج ضرایب مسیر در شکل ۱ بیانگر این است که مدل پیشنهادی در مجموع ۴۷٪ از واریانس عواطف منفی را در دانشجویان پیش‌بینی می‌کند. در ادامه در جدول ۲ نتایج اثرات مستقیم در مدل ارائه شده است.

**جدول ۲: ضرایب مسیر مستقیم و معناداری مسیرهای مدل**

| متغیر برونداد ← متغیر درونداد | ضریب استاندارد | خطای استاندارد | مقدار t | دامنه پایین | دامنه بالا | سطح معناداری |
|---|---|---|---|---|---|---|
| خودپنداره ← عواطف منفی | -۰/۲۳ | ۰/۰۹ | -۳/۲۴ | -۰/۴۰ | -۰/۰۶ | ۰/۰۱ |
| خودپنداره ← تاب‌آوری | ۰/۷۰ | ۰/۰۴ | ۱۳/۱۹ | ۰/۶۱ | ۰/۷۷ | ۰/۰۱ |
| تاب‌آوری ← عواطف منفی | -۰/۵۱ | ۰/۰۹ | -۶/۸۷ | -۰/۶۷ | -۰/۳۵ | ۰/۰۱ |

نتایج نشان داد خودپنداره به‌طور منفی و معنادار (P=۰/۰۱، β=-۰/۲۳) بر عواطف منفی اثر مستقیم دارد. نتیجه دیگر نشان داد خودپنداره به‌طور مثبت و معنادار (P=۰/۰۱، β=۰/۷۰) بر تاب‌آوری اثر مستقیم دارد. همچنین اثر مستقیم تاب‌اوری (P=۰/۰۱، β=-۰/۵۱) بر عواطف منفی معنادار بود (P<۰/۰۵). در ادامه، نتایج تحلیل میانجی در جدول ۳ ارائه شده است.

**جدول ۳: اثر میانجی تاب‌اوری در رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی**

| متغیر برونداد ← میانجی← متغیر درونداد | ضریب استاندارد | خطای استاندارد | دامنه پایین | دامنه بالا | سطح معناداری |
|---|---|---|---|---|---|
| خودپنداره ← تاب‌آوری← عواطف منفی | -۰/۳۵ | ۰/۰۶ | -۰/۴۹ | -۰/۲۵ | ۰/۰۱ |

[ Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13 ]

نتایج آزمون بوت استرپ نشان داد که تاب‌آوری بین خودپنداره و عواطف منفی (P=۰/۰۱، β=-۰/۳۵) نقش میانجی دارد (P<۰/۰۵). در جدول ۴ شاخص‌های برازش ارائه شده است.

**جدول ۴: شاخص‌های برازش حاصل از مدل‌یابی معادلات ساختاری**

| شاخص‌های برازش | CMIN | CMIN/DF | CFI | GFI | AGFI | TLI | IFI | NFI | RMSEA |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| مدل پژوهش | ۲۳/۴۱ | ۱/۸۰ | ۰/۹۹ | ۰/۹۸ | ۰/۹۶ | ۰/۹۹ | ۰/۹۷ | ۰/۹۷ | ۰/۰۶ |
| معیار تصمیم | P>۰/۰۵ | <۵ | >۰/۹ | >۰/۹ | >۰/۹ | >۰/۹ | >۰/۹ | >۰/۹ | <۰/۰۸ |

نتایج جدول ۴ نشان داد، شاخص‌های برازندگی حاصل از مدل‌یابی معادلات ساختاری مدل مفهومی پژوهش از برازش مطلوب مدل پژوهشی با داده‌های گردآوری شده حمایت می‌کنند ($\chi^2$/df=۱/۸۰، CFI =۰/۹۹، GFI=۰/۹۸، AGFI=۰/۹۶، TLI=۰/۹۹، IFI=۰/۹۷، NFI =۰/۹۷ و RMSEA =۰/۰۶)، بر این اساس می‌توان گفت که مدل پیشنهادی از برازش مطلوب برخوردار است.

## بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف تعیین نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی در دانشجویان انجام شد. اولین نتیجه نشان داد که خودپنداره رابطه معکوس با عواطف دارد؛ در واقع افزایش نمره در خودپنداره با کاهش عواطف منفی همراه است، در این زمینه نتیجه حاضر با مطالعات شوارز و همکاران (۲۰۱۵) و ژانگ و همکاران (۲۰۲۲) همسو بود. شوارز و همکاران (۲۰۱۵) در مطالعه خود نشان دادند که افراد با خودپنداره مثبت نمرات بیشتری در خلق مثبت تر و عزت نفس داشتند. در تبیین می‌توان گفت افرادی که دیدگاه روشن، سریع و پایداری نسبت به خود دارند، بهتر می‌توانند تجربیات زندگی خود را معنا کنند، کمتر در برابر عواطف منفی موقعیت‌های چالش‌برانگیز آسیب‌پذیر هستند و به‌طور مداوم نیازها و خواسته‌های خود را در تعاملات بین فردی بیان می‌کنند (راجان-رانکین[1]، ۲۰۱۴). در تبیین دیگر می‌توان گفت که خودپنداره احساس هویت و هدف فرد را در بر می‌گیرد. وقتی دانشجویان درک روشنی از اینکه چه کسی هستند، ارزش‌ها و اهدافشان داشته باشند، به احتمال زیاد در زندگی حس جهت‌گیری و هدف دارند. این حس هویت و هدف می‌تواند عاملی محافظ در برابر عواطف منفی در زمان‌های چالش برانگیز باشد و به افراد چارچوبی برای تفسیر تجربیات و حفظ حس معنا، حتی در مواجهه با ناملایمات، می‌دهد (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۳).

نتیجه دیگر نشان داد که خودپنداره با تاب‌آوری رابطه مثبت دارد؛ به‌عبارت دیگر خودپنداره شفاف و رشد یافته با افزایش تاب‌اوری در دانشجویان همراه بود. این نتیجه با پژوهش‌های وارشنی و وارشنی (۲۰۲۳) و یانگ و همکاران (۲۰۲۱) همسو بود. در تبیین می‌توان گفت که ادراک دقیق از خود نقش موثری در مقابله کارآمد در شرایط استرس‌زا دارد؛ در واقع می‌توان گفت دانشجویانی که خودپنداره شفاف و رشدیافته‌ای دارند، به سبب اینکه شناخت دقیقی از پتانسیل‌های فردی و موقعیتی دارند، در نتیجه تاب‌اوری بیشتری از خود در شرایط دشوار نشان می‌دهند؛ این در حالی است که عدم درک درست از خودپنداره با کاهش عزت نفس و خودکارآمدی همراه است و در نتیجه فرد توانایی کمتری در مواجهه با شرایط استرس‌زا دارد (کاموتو[2]، ۲۰۲۰).

نتیجه دیگر نشان داد که تاب‌آوری رابطه معکوس با عواطف منفی دارد، در واقع افزایش نمره در تاب‌اوری با کاهش عواطف منفی در دانشجویان همراه است. نتیجه حاضر با مطالعات شی و همکاران (۲۰۲۳) و فردریکسون و همکاران (۲۰۰۳) همسو است. در واقع می‌توان گفت که تاب‌آوری توانایی سازگاری مثبت در طول یا بعد از موقعیت نامطلوب و استرس‌زا است و افراد با سطوح بالاتر تاب‌آوری، سطح پایینی از مشکلات عاطفی و رفتاری از جمله افسردگی، اضطراب و استرس را تجربه می‌کنند (الیوت[3] و همکاران، ۲۰۲۳). در تبیین می‌توان گفت تاب‌آوری به‌عنوان منبع محافظتی یک فرد، می‌تواند در برابر تأثیر منفی استرس بر سلامت مقاومت کند و نتایج مثبت روان‌شناختی را ارتقا دهد و سطح سلامت جسمی و روانی را حفظ و بهبود می‌بخشد؛ در واقع تاب‌آوری روان‌شناختی می‌تواند افراد را از اثرات مخرب

1 Rajan-Rankin
2 Kawamoto
3 Elliott

[ Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13 ]

استرس و ناملایمات با کاهش تأثیر منفی رویدادهای مرتبط با استرس محافظت کند (ژانگ[1] و همکاران، ۲۰۲۳). در مواجهه با موقعیت‌های استرس‌زا، دانشجویان با سطح بالایی از تاب‌آوری روان‌شناختی می‌توانند به طور فعال از نیروی روان‌شناختی درونی و بسیاری از عوامل مساعد بالقوه برای تنظیم شناخت خود، بهبود احساسات منفی و کاهش درجه پریشانی روانی استفاده کنند.

نتیجه نهایی این مطالعه نشان داد که تاب‌آوری بین خودپنداره و عواطف منفی نقش میانجی دارد؛ در واقع تاب‌آوری یک مکانیسم زیربنایی در رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی است؛ در این راستا نتیجه حاضر با مطالعه ژانگ و همکاران (۲۰۲۲) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت خودپنداره بر خودکارآمدی تأثیر می‌گذارد که به باور فرد به توانایی خود برای غلبه بر چالش‌ها و دستیابی به اهدافش اشاره دارد. زمانی که افراد خودپنداره مثبتی داشته باشند و خود را شایسته و توانا بدانند، احتمال بیشتری دارد که سطوح بالاتری از خودکارآمدی را نشان دهند. این به نوبه خود، تاب‌آوری آن‌ها را افزایش می‌دهد، زیرا احتمال بیشتری دارد که با اطمینان و پشتکار به موانع نزدیک شوند. با باور به توانایی خود در غلبه بر مشکلات، افراد می‌توانند عواطف منفی مانند شک به خود و ترس از شکست را کاهش دهند (وارشنی و وارشنی، ۲۰۲۳). در تبیین دیگر می‌توان اینگونه بیان کرد که خودپنداره بر انتخاب راهبردهای مقابله‌ای تأثیر می‌گذارد که دانشجویان در مواجهه با چالش‌ها یا عوامل استرس‌زا به کار می‌گیرند. افرادی که دارای خودپنداره مثبت هستند، تمایل دارند تا در راهبردهای مقابله‌ای انطباقی، مانند حل مسئله، جستجوی حمایت اجتماعی، یا چارچوب بندی مجدد موقعیت‌های منفی شرکت کنند. این استراتژی‌ها می‌توانند با ارائه ابزارهای مؤثر برای مدیریت استرس و تنظیم هیجان‌های افراد، تاب‌آوری را افزایش دهند. با استفاده از این استراتژی‌ها، افراد می‌توانند تأثیر عواطف منفی را کاهش دهند و در زمان‌های سخت دیدگاه مثبت‌تری داشته باشند (طبیب‌نیا، ۲۰۲۰).

از یافته‌های این مطالعه می‌توان نتیجه گرفت که خودپنداره شفاف می‌توان نقش موثری بر کاهش عواطف منفی در دانشجویان داشته باشد؛ همچنین نتیجه قابل توجه این مطالعه نشان داد که تاب‌اوری بین خودپنداره و عواطف منفی نقش میانجی دارد؛ در واقع تاب‌اوری یکی از مکانیسم‌های زیربنایی رابطه بین خودپنداره و عواطف منفی است. نمونه‌گیری در دسترس و عدم تعدیل نقش متغیرهای جمعیت-شناختی در مدل معادلات ساختاری از محدودیت‌های این مطالعه بود؛ پیشنهاد می‌شود که در مطالعات آینده از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی استفاده شود و دز مطالعات آینده از مدل‌های میانجی تعدیل شده جهت تعدیل متغیرهای جمعیت‌شناختی در مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شود. در حوزه کاربردی تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی با تمرکز بر بهبود خودپنداره و تاب‌اوری توجه شود.

## منابع

بخشی پوررودسری، ع.، و دژکام، م. (۱۳۸۴). تحلیل عاملی تاییدی مقیاس عاطفه مثبت و منفی. *مجله روانشناسی*، ۹(۴ )، ۳۵۱-۳۶۵. https://www.sid.ir/paper/54494/fa

صدقی، پ.، شمالی اسکویی، الف.، و مجتبایی، م. (۱۴۰۱). پیش بینی خودپنداره دختران نوجوان بر اساس الگوی ارتباط والد- فرزند و خودشناسی انسجامی والدین آن‌ها. *فصلنامه مدیریت ارتقای سلامت، ۱۱* (۵)، ۶۵-۵۱.http://jhpm.ir/article-1-1469-fa.html

کیهانی، م.، تقوایی، د.، رجبی، الف.، و امیرپور، ب. (۱۳۹۳). همسانی درونی و تحلیل عاملی تاییدی مقیاس تاب آوری کانر-دیویدسون در دانشجویان دختر پرستاری. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۴(۱۰)، ۸۵۱-۸۵۹. https://ijme.mui.ac.ir/article-1-3254-fa.html

Bakhshayesh Eghbali, B., Pourramzani, A., Bahadivand Chegini, A. H., Mirniam, L., Hasanzadeh, K., & Saadat, S. (2022). Validity and reliability of connor-davidson resilience scale in patients with multiple sclerosis: A psychometric study in Iran. *Avicenna Journal of Neuro Psycho Physiology*, *9*(2), 45-50. http://ajnpp.umsha.ac.ir/article-1-404-en.html

Bharathi, T. A., & Sreedevi, P. (2016). A study on the self-concept of adolescents. *International Journal of Science and Research*, *5*(10), 512-516. https://www.ijsr.net/archive/v5i10/ART20162167.pdf

Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. New York: Routledge.

Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*, *18*(2), 76-82. https://doi.org/10.1002/da.10113

Crone, E. A., Green, K. H., van de Groep, I. H., & van der Cruijsen, R. (2022). A neurocognitive model of self-concept development in adolescence. *Annual Review of Developmental Psychology*, *4*, 273-295. https://doi.org/10.1146/annurev-devpsych-120920-023842

Denche-Zamorano, A., Mayordomo-Pinilla, N., Galán-Arroyo, C., Mañanas-Iglesias, C., Adsuar, J. C., & Rojo-Ramos, J. (2023). Differences in Self-Concept and Its Dimensions in Students of the Third Cycle of Primary School, Obligatory Secondary Education, and Baccalaureate. *Healthcare*, *11*(7), 987; https://doi.org/10.3390/healthcare11070987

1 Zhang

[ Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13 ]

Elliott, T. R., Perrin, P. B., Powers, M. B., Duffeck, D., & Warren, A. M. (2023). Resilience and Distress among Individuals with Chronic Health Conditions During the Initial Wave of the COVID-19 Pandemic. *Journal of Affective Disorders Reports*, 100710. https://doi.org/10.1016/j.jadr.2023.100710

Fredrickson, B. L., Tugade, M. M., Waugh, C. E., & Larkin, G. R. (2003). What good are positive emotions in crisis? A prospective study of resilience and emotions following the terrorist attacks on the United States on September 11th, 2001. *Journal of personality and social psychology*, *84*(2), 365. https://psycnet.apa.org/buy/2003-01140-011

García-Martínez, I., Augusto-Landa, J. M., Quijano-López, R., & León, S. P. (2022). Self-concept as a mediator of the relation between university students' resilience and academic achievement. *Frontiers in Psychology*, *12*, 747168. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.747168

Hair, J., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis (7th ed.)*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Educational International.

Haktanir, A., Watson, J. C., Ermis-Demirtas, H., Karaman, M. A., Freeman, P. D., Kumaran, A., & Streeter, A. (2021). Resilience, academic self-concept, and college adjustment among first-year students. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, *23*(1), 161-178. https://doi.org/10.1177/1521025118810666

Kahveci, H. (2023). The Positive and Negative Effects of Teacher Attitudes and Behaviors on Student Progress. *Journal of Pedagogical Research*, *7*(1), 290-306. https://eric.ed.gov/?id=EJ1380987

Kawamoto, T. (2020). The moderating role of attachment style on the relationship between self-concept clarity and self-esteem. *Personality and Individual Differences*, *152*, 109604. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191886919305367

Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling (3th ed.).* Guilford publications. https://psycnet.apa.org/record/2010-18801-000

Krol, S. A., Thériault, R., Olson, J. A., Raz, A., & Bartz, J. A. (2020). Self-concept clarity and the bodily self: Malleability across modalities. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *46*(5), 808-820. https://doi.org/10.1177/0146167219879126

Lara-Cabrera, M. L., Betancort, M., Muñoz-Rubilar, C. A., Rodríguez Novo, N., & De las Cuevas, C. (2021). The mediating role of resilience in the relationship between perceived stress and mental health. *International journal of environmental research and public health*, *18*(18), 9762. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8465177/

Martela, F., Lehmus-Sun, A., Parker, P. D., Pessi, A. B., & Ryan, R. M. (2023). Needs and well-being across Europe: Basic psychological needs are closely connected with well-being, meaning, and symptoms of depression in 27 European countries. *Social Psychological and Personality Science*, *14*(5), 501-514. https://doi.org/10.1177/17456916221141O9

Rajan-Rankin, S. (2014). Self-identity, embodiment and the development of emotional resilience. *The British Journal of Social Work*, *44*(8), 2426-2442. https://doi.org/10.1093/bjsw/bct083

Rambod, M., Hamidizadeh, S., Bazrafshan, M. R., & Parviniannasab, A. M. (2023). Risk and protective factors for resilience among adolescents and young adults with beta-thalassemia major. *BMC psychology*, *11*(1), 231. https://doi.org/10.1186/s40359-023-01268-2

Riehm, K. E., Brenneke, S. G., Adams, L. B., Gilan, D., Lieb, K., Kunzler, A. M., ... & Thrul, J. (2021). Association between psychological resilience and changes in mental distress during the COVID-19 pandemic. *Journal of affective disorders*, *282*, 381-385. https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.12.071

Saraswath, R.K. (1984). *Manual for self-concept questionnaire published by National Psychological Corporation*, Agra. https://www.studocu.com/in/document/amity-university/psycholog-practicals/self-concept-questionnaire/52578551

Shi, K., Feng, G., Huang, Q., Ye, M., & Cui, H. (2023). Mindfulness and negative emotions among Chinese college students: chain mediation effect of rumination and resilience. *Frontiers in Psychology*, *14*. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1280663

Showers, C. J., Ditzfeld, C. P., & Zeigler-Hill, V. (2015). Self-concept structure and the quality of self-knowledge. *Journal of personality*, *83*(5), 535-551. https://doi.org/10.1111/jopy.12130

Tabibnia, G. (2020). An affective neuroscience model of boosting resilience in adults. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *115*, 321-350.

Thompson, E. R. (2007). Development and Validation of an Internationally Reliable Short-Form of the Positive and Negative Affect Schedule (PANAS). *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *38*(2), 227–242. https://doi.org/10.1177/0022022106297301

Tindall, I. K., Fu, K. W., Tremayne, K., & Curtis, G. J. (2021). Can negative emotions increase students' plagiarism and cheating?. *International Journal for Educational Integrity*, *17*(1), 1-16. https://doi.org/10.1007/s40979-021-00093-7

Tzafilkou, K., Perifanou, M., & Economides, A. A. (2021). Negative emotions, cognitive load, acceptance, and self-perceived learning outcome in emergency remote education during COVID-19. *Education and information technologies*, *26*(6), 7497-7521. https://doi.org/10.1007/s10639-021-10604-1

Varshney, D., & Varshney, N. K. (2023). Self-concept and job performance: the mediating role of resilience. *International Journal of Productivity and Performance Management 6*, 1-14. https://doi.org/10.1108/IJPPM-10-2022-0548

Yang, N., Qi, Y., Lu, J., Hu, J., & Ren, Y. (2021). Teacher-child relationships, self-concept, resilience, and social withdrawal among Chinese left-behind children: A moderated mediation model. *Children and Youth Services Review*, *129*, 106182. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106182

Yu, X. N., Lau, J. T., Mak, W. W., Zhang, J., & Lui, W. W. (2011). Factor structure and psychometric properties of the Connor-Davidson Resilience Scale among Chinese adolescents. *Comprehensive psychiatry*, *52*(2), 218-224. https://doi.org/10.1016/j.comppsych.2010.05.010

Zhang, J. Y., Ji, X. Z., & Zhou, Y. Q. (2023). The Mediating Effect of Mental Health Literacy on Psychological Resilience and Psychological Distress of Medical College Students. *Perspectives in Psychiatric Care*, *2023*.

Zhang, Q., Miao, L., He, L., & Wang, H. (2022). The relationship between self-concept and negative emotion: a moderated mediation model. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *19*(16), 10377. https://doi.org/10.3390/ijerph191610377

[ Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-13 ]